-لیجیه :

هونەرمەندەکان بەو ئامادەییە تاکڕەوییە جیاجیایانەی هەیان بوو، توانیان بە شێوەی جیاواز ئەو مەرج و ڕێسا گشتییانە داڕێژنەوە: "فرناند لیجیە" (Fernand Leger) کە هەمان شت هونەرمەندێکی فەڕەنسییە شێوەی لولەکی و قوچەکی بەکارهێنا وەك دەردەکەوێت لەو کارەیدا بەناوی (بانیژە- زیورخ کۆمەڵەی دکتۆر فریدریك). لە دوای جەنگی جیهانی دوەمەوە ئەم هونەرمەندە کەوتە ژێر کاریگەری ئەو پەیوەندییەی نێوان شێوە ئەفرێنراوەکانی کیوبیزم، ئەو بەرهەمانەی خاوەن شێوەیەکی ئەبستراکتی بوون و مەدەنییەتی پیشەسازی بەرهەمی هێنابوون. توانی چەندان کۆمپۆزشنی زەخرەفی جیاجیامان بۆ بە ئەنجام بگەیەنێت، لە توخمهایەك کە لە بەرهەمە ئامێرییەکان دەچوو. کەس ناتوانێت کاری ئەو بە هەڵە وەربگرێت و وابزانێ لە کارەکانی هونەرمەندی ئیسپانی "خوان غرێس"ە (Juan Gris) (١٨٨٧-١٩٢٧)، کە ماندۆلین و قیسارەی بەکارهێناوە وەك بیرۆکەیەکی سەرەکی کتومت چۆن "پیکاسۆ" وەهای کرد، بەڵام ئەم ئەو بیرۆکەیەی بە شێوەیەکی بێهاوتا دەرهێناو بە وێنەیەکی کامڵ کە لە هزری خۆی ئەفراندبوی دەرباری کیوبیزم لە چارەسەری

بابەتـــــــە وەســــــــــتاوەکاندا (مەبەســــــــــت بابـــــەتی Still life)ە. هونەرمـــــەندێکی تـــــر هەیـــە بـــە نـــاوی "چینۆسیڤرینی" (Gino Severini) بە ڕەگەز ئیتالییەو لـە هـەموو هونەرمـەندەکانی تـر جیـاوازە بـە بـەکارهێنانی ڕەنگی کاڵی کاریگەر.

هەندێ هونـەرمەند ئەوەندەیان نـەبرد دەسـتبەرداری کیوبـیزم بـوون، ئەمـە لـە کـاتێکدا هــەندێکی تریــان کاریگەرییــەکی تیــژ تێپــەڕی تێکــردن، هونەرمـــەندی فەڕەنسی "ئەندریە دیران" کە نزیـك بـوو لـە "پیکاسۆ" بـەرەنجامی کاریگـەری تـەرزی ئـەندازەیی لــە ســەری بـۆ ماوەیــەك ئــەو ڕێچکەیــەی گرتــەخۆ. "دیــران" ڕەنگــە بـەهێزەکانی بـەکاردەهێنا کـە فوفیزمـەکان بـۆ ماوەیـەکی دیاریکراو بەکاریان هێنا، بەڵام گەڕایەوە سـەر ڕێگەیـەکی نمایشـکاری لـە نیگارکێشـــاندا ئـــەو دەمـــەی کاریگـــەری "سـیزان" و هـێزی کیوبیزمـەکان و سەرسامبوونی پێیـان بەری دا.

-لە کیوبیزمەوە بەرەو ئەبستراکت:

خوێنەر لە میتۆدی کیوبیزمدا ساتێ دەگاتە کۆتاییەکەی، ئەوە بە دی دەکات کە دەشێت ببێتە مایەی چون بەرەو ئەبستراکتێکی تەواو و لەم ڕۆژگارەماندا پەیڕەو دەکرێت و پێی دەوترێت هونەری نابابەتی یاخود هونەری پەتی. ئەم هونەرە هەموو پابەندییەك بە رووکەشی سروشتییەوە ڕەت دەکاتەوە. هیچ توخمێك بەکارناهێنێت بتوانرێ بناسرێتەوە، تەنانەت وەك شتهایەك بکرێ دەستی پێ بکرێت. ڕیتم لە هێڵ و ڕەنگدا بە پێی ئەم ڕێبازە زێدەڕۆیە، پێویستە گوزارشت لە هەستی ئیستاتیکی هونەرمەند بکات بە شێوەیەك کە لەوە دەچێت لە مۆسیقادا ڕوودەدات. پێشەوای ئەم هونەرە ئەبستراکتی (تجریدی)یە "واسیلی کاندنسکی" (Wassily Kandinsky) ڕوسییە (١٨٦٤-١٩٤٤) کە خاوەن کاریگەرییەکی مەزنە لەسەر نەوەیەك بە گشتی لە هونەرمەندان، هەتا ئەمڕۆش ئەبستراکتییەکان لەسەر ئەوە دەژین کە لەوەوە بۆیان ماوەتەوە. یەکەمین کاریگەری هزری ئەم هونەرمەندە ساڵی ١٩١٠ دەرکەوت، وەختێ کتێبێکی دانا دەربارەی توخمی (ڕوحی) لە هونەردا ئاڕاستەی هاوڕێیانی و لایەن گیرانی کرد.

چینۆ سیڤرینی، کارگوزاری نەخۆشخانە، ١٩١٥، ١١٧×٩٠سم

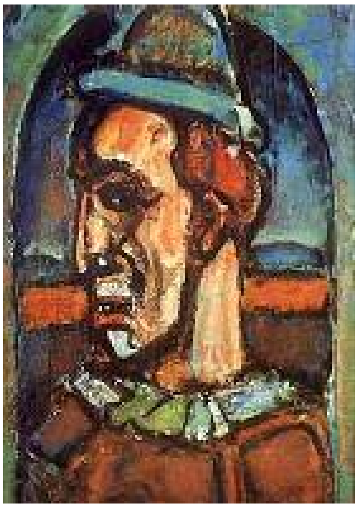

جۆرج رووە، لێبوك، ٣٤×٥٠سم ،رۆنی لەسەر بۆردی مقەبا

-بزاڤی تەعبیریەت (ئێکسپریشنیزم):

نیگارکێشانی پەتی دەکرێت توێژینەوەی لە بارەوە بکرێت، وەك یەکێك لە دیاردەکانی بزاڤی تەعبیریەت کە لە ئەڵمانیا سەری هەڵدا. سەرهەڵدانی هاوکات بوو لەگەڵ هەردوو ڕێبازی فوفیزم و کیوبیزم لە فەڕەنسا. کێشەکە وەها بەدەرکەوت وەك ئەوەی ئەم هەوڵە یەکخراوانە ئاماژەیەك بێت بۆ هونەرمەندانی ئەوروپی، تا شۆڕش بکەن بەسەر شێوازە زانراو و ناسراوەکانی نێو نیگارکێشاندا. ڕێبازی تەعبیریەت سەرباری ئەوەش ئاوێنەیەکی دڵەڕاوکێ و گرژی و ئازاری بڵاوی نێو تاکە کەسە هەستیارەکانی کۆمەڵگەی نوێ بوو. ئەو هەڵچونانە زیاترین شتێك بوو کە هونەرمەند، ئەو هونەرمەندەی سەنتەرێ بوو بۆ گرژییە دەمارگیرییەکان گوزارشتی لێ دەکرد، سەرنجی بۆ ئەو ئازارانە ڕادەکێشا کە ڕووداوە ڕامیارییەکان دەیخەملێنن، هەرچۆن بێ بڕوایی ئاشکرای هونەرمەند بە ڕژێمی ناسراو و گەڕانی هەمیشەیی بە دوای ڕێڕەوێکی نوێدا کە لێی دواین لە فەرەنسادا، یارمەتیدەر بوو لە هەرچی زیاتر دەرکەوتنی هەڵچونەکانی هونەرمەند. ئەمە سەرباری وەرگێڕانی ئەم هەڵچونانە بە شێوەیەکی ڕوون بۆ تێڕامانی جوانی پەتی. شێوە یاخود فۆرم لە ڕووی گرنگیی پێگەیەکی پلە دووی

وەرگرت لای هونەرمـەند. شتێك لە ئازاردان و نـەبوونی هاوڕێکی ناوەکی و هەستکردن بـە قورسایی لـە کارەکانی هونەرمەندە تەعبیرییەکاندا دەرکەوت کە لـە هەوڵەکانی کۆتـایی ژیـانی "ڤـان کـوخ" سـودمەند ببـوون یـاخود لـە "ئـەدوارد مۆنـش" (Edward Munch) (١٨٦٣-١٩٤٣). ئـەو هونەرمەندانە ئاڕاستەیان بەرەو ڕاستگۆیی بینـین نـەگرت. بەڵام جەختیان لەسـەر هـەڵچوونێکی تراژیدیانـە دەکـرد، لـە سیماکانی ئـەم هونـەرە: گۆڕینـی ئاڕاسـتەکانی هێڵـی پـەڕەموچ بـۆ وەشـاندنی لـە پـڕو پـەیت کـراوە، ڕەنگـە بەهێزەکان لە پێکهاتەکانی نێو فوفیزمەکان، گەیشتن بـە سادەیی منالّی، شێواندنێکی دیار کۆمەڵی پرد (دی بـرۆك Die Bruke) کە ساڵی ١٩٠٥ دامەزراوە لە درسـدن دیـارترین نمونـەی ڕێبـازی تەعبیریـەتن، لـە نێـوان ئـەم کۆمەڵەشـدا "ئیریك هیکل" (Erick Heckel) و "ئارنست لودڤیـج" (Ernst Ludvig) و "ماکس بشتین" (Max Pechstein).

لـــە کەســـایەتییە دیارەکـــانی نێـــو تەعبیرییـــە ئەڵمانییـەکان "ئۆسـکار کۆکۆشـکا"ی نەمساوی و (Oskar Kokoschka) هونـــەرە ناجێگیرەکەیـــەتی، توندوتیـــژ لـــە ڕەنگـەکانیدا، ئـاڵۆز لـە کۆمپۆزشـندا، هـەرچۆن خـاوەن بەهایەکی تراژیدی کاریگەرە. ئەو چوارچێوە ئاوەزییـەی کە کاری تەعبیری بە گشتی پێوەی دیـارە، وای لیٚ دەکات وەك لـە نـاوچوو بەدەرکـەوێت لـەو ماوەیـەدا کـە "هتلـر" فـەرمانڕەوایی دەکـرد. چـۆن خـاوەنی ئـەم کارانـە بـەر

هەموو جۆرە ئازاردان و لـەناوبردنێك دەكـەوتن، ئەمـەش ئـەوەمان پیشـان دەدات تـا چ ڕادەیـەك ئـەم كارانـە بـە شـێوەیەكی ناڕاسـتەوخۆ گوزارشـتیان لـە ڕەخنـە كۆمەڵایـەتی و ڕامیـاری كـردوەو تـا چ ڕادەیـەكیش فـەرمانڕەوا نازیـەكانی ئـەڵمانیا بـە تونـدی ئـەم جـۆرە كارانەیان ڕەت كردۆتەوە. ئەوەش یەكێكە لە لایەنـەكانی خواستی تەعبیریـەت كـە مـرۆڤ تیـایدا ڕۆڵێكـی گرنـگ دەبینێت، بەڵام ڕۆڵێكی تراژیدی.

ئەدوارد مۆنش، خەونیشەوێکی هاوین،١٨٩٣، رۆنتی لەسەر
کانڤاس،٨٧×١٠٨سم

ئۆسکار کۆکۆشکا، دووخۆشەویستی روت، ١٩١٢،رۆنی لەسەر
کانڤاس، ١٦٣×٩٧سم

-لە تەعبیریەتەوە بۆ ئەبستراکت:

لایەنێکی تر هەیە کەمتر توندی لە خۆ دەگرێت لە لایەنی هەڵچونەوەو پەیوەستە بە شیعر و مۆسیقاوە تا رادەیەك، "کاندنسکی" و لایەنگرەکانی نمونەی ئەم لایەنەن کە سەر بە کۆمەڵێکن بە ناوی سواری شین "دربلوریتر" (Der Blaue Reiter) ساڵی ١٩١١ لە میونخ دامەزراوە، هەموو ئەندامانی ئەم کۆمەڵە ئەزمونگەری نەبوون لە رێبازیاندا، بەڵام پەیوەندییەکی توندوتۆڵ بە هاوسەردەمە پێشکەوتن خوازە فەرەنسییەکانییەوەی بەستبوونەوە وەك "ماتیس" و فۆفیزمەکان و "جۆرج رووە" (کە دادەنرێت بە نیگارکێشێکی فەرەنسی ئازادو تەعبیرییەکی پەیت) و پیکاسۆ و براك" و کیوبیزمەکان لە نێوانیاندا "رۆبرت دیلانۆی" (Robert Delauany) ١٨٨٥-١٩٤١ کە تابلۆی (بورجی ئیڤل)ەکەی شاری بازل مۆزەی (کۆنست) دادەنرێت بە نمونەیەکی جوان لە تەرزی کارکردن و زیاتر شاعرییە لە هاورێیانی باوەڕی کیوبیزمی، لەسەر ئەوەشەوە بە زیاترین هونەرمەندێ ناوزەد دەکرێت کە پەیوەست بێت بە تەعبیریەکانەوە لە میونخ، بەڵام "فرانزمارك" (Franz Marc) (١٨٨٠-١٩١٦) کە توانی بە هاوکاری "کاندنسکی" پرۆگرامی تەعبیریەت ببوژێنێتەوە، بێ هاوتا بوو لە تەرزی کەسێتیدا هەوڵی

ئـەوەی نـەداوە شـتە دیـارو سروشـتییەکان لـە کارەکـانیدا بشارێتەوە کـە بـە گیانـەوەران و دیمـەنی سروشـتی پـڕی کردونەتەوە، بەڵام گرنگی سەرەکی داوەتە ئەو هەستانەی دیمەنـــەکان دەیجوڵێنـــن، هـــەوڵی داوە جیـــهانی نـــاوەوە وەرگـێڕێ بـۆ هەسـتەکان بـە بـەکارهێنانی ڕێککەوتنـە ڕەنگییەکان و هێڵە ڕیتمییەکان بە شـێوەیەکی ڕێـك وەك ئەوەی لە مۆسیقادا ڕوودەدات. ئەوەی جێی سەرنجە چۆن ئامانجەکان و هۆکارەکانی هونەرە جۆراوجۆرەکان گۆڕاون، تەنانەت نیگارکێشەکان دەستیان کرد بە گەڕان لـە شوێن کاریگەری مۆسـیقا. لـە کـاتێکدا ئاوازدانـەرەکان هـەوڵی بەخشـینی وێنەیـەکی دەنگییـان دەدا، شـاعیرەکانیش هەندێ جار دوور دەکەوتنەوە لە مانا زەینـی و ئەدەبییـە پەتیـەکان و وێنـە شـێوەکارییەکانیان لا پەسـەند بـوو یـاخود تەنـها جوانـی دەنگێکی ڕێکخـراو. دەکرێت ئەمـە ئەوەمان بۆ دەرخات چۆن هەموو هونـەرەکانی ماوەیـەکی زەمەنی هەوڵی دەرخستنی بەها هاوبەشەکان دەدەن.

-کاندنسکی:

"کاندنسکی" کە بە گەورەترین هزرمەندی هەستیاری سەردەمی خۆی دادەنرێت، وا دەزانێت میتۆدی گشتی شێوە و ڕەنگ دەکرێت وەك ڕێسای مۆسیقا بیری لێ بکرێتەوە، بە پێی بۆچونی "کاندنسکی" وێنە دەبێت بەرهەمی سروشتی ئەندێشە بێت و سەراپا ئازاد بێت لە هەموو جۆرە واقعیەتێکی دەرەکی و بە هەمەکی ئاراستەکراوی هەستەکان بێت. ئەم ئاراستە ئالۆزو نالۆژیکیە بەرەو هونەر، ئەم هەولانە بۆ وێنەکردنی جیهانی نەبینراو لە هێماداو لە شێوە ڕەنگی و هێڵییەکاندا، "کاندنسکی" گەیاندە ئەفراندنی چەند تابلۆو کۆمپۆزشنێك دامەزراو لەسەر ڕێکەوت. تەنانەت گۆڕینی کیوبیزمەکانی بۆ ڕەهەندەکانی سێهەم نەگرتەخۆ، یاخود هێشتنەوەی توخمە سەرەتاییە زانراو و ناسراوەکان. دواتر نیگارکێشانی ئەبستراکتی بە شێوە پەتیەکەی لە سەرسامبونیەوە بەم ڕێڕەوە سەرچاوەی گرت.

رۆبرت دیلانۆی، کچێکی روت دەخوێنێتەوە، ١٩١٥، رۆنی لەسەر کانڤاس ،٥٤×٤٢ ئینج

فرانز مارك، گورگەکان، ١٩١٣، ڕۆنی لەسەر کانڤاس ،٢٧ × ٥٥ ئینج.

-کلی:

هەر دوای ماوەیەك هونەرمەندی سویسری "پول کلی" (Paul Klee) (١٨٧٩-١٩٤٠) بەدەرکەوت کە خۆی بە بیروڕاکانی "کاندنسکی"یەوە بەستبۆوە. بەڵام "کلی" لە تابلۆکانیدا پابەندییەکی هەستیاری دەرخستوە بە جیهانی واقع و ئەندێشەوە. هەرچی چەندێ "پۆل کلی" کارایی بەم چوارچێوەیە دابێت، هێندە ڕێی بۆ بەرهەڤ بوونی نەست خۆشکردوەو لە هەوڵی ئەوەدا بوە بە ڕەمەکی نیگار بکێشێ وەك چۆن منداڵ دەیکات و لە زۆربەی کاتەکاندا دەگات بە ئەنجامی ساویلکانە هاوشێوەی بەرهەمی منداڵ، بەڵام لە دووتوێیدا بە ئاشکرایی بەهای پێگەیشتوو بۆ هێڵ و ڕەنگ لەخۆ دەگرێ، بە پێی ئاوەزی ئەندێشەیی "کلی" هەموو شێوەو ڕووبەرێك بێ ئامانج دادەنرێت، بەڵام زۆرجار سروشتی کەسێك یا شێوەیەك یا ڕوویەك یا دیمەنێکی سروشتی یاخود باخچەیەك دەدات، بە شێوەیەکی پێکەنیناوی ئاماژە بەوە دەدات لە ناونیشانی تابلۆکانیدا.

پۆل کلی، دۆن جیوڤانی باڤاری، ١٩١٩، بۆیەی ئاوی و مەرەکەب لەسەر کاغەز، ٨٧ × ٨٧ ئینج.

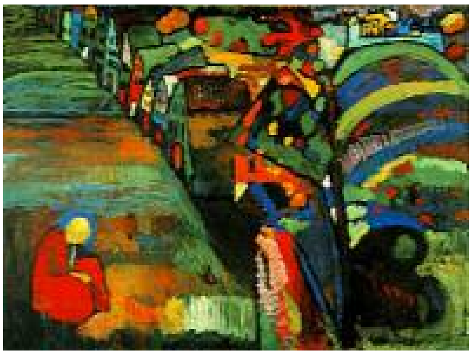

ڤاسیلی کاندنسکی، نیگارکێشان بە خانوو، ١٩٠٩، ٩٨ × ١٣٣ سم.

-مۆندریان:

"پیت مۆندریان"ی هۆڵەندی (Piet Mondrian) (١٨٧٤-١٩٤٤) کە سالآنێکی زۆر لە پاریس ژیاو دواتر ڕۆژانی دوایی تەمەنی چوە نیویۆرك و ناوبانگێکی گەورەی لە گۆڕەپانی هونەری نابابەتیدا پەیداکرد، توانی لە کۆمپۆزشنەکانیدا خۆی بە ڕێسایەکی (ئەسبرطی) توندوتۆڵ شەتەك بدات پێکهاتوو لە ڕاستەو لاکێشەو ڕوە خاوەن گۆشە وەستاوەکان، کە بە ڕەنگی سەرەتایی پڕی دەکردنەوە. لێرەدا پرسیارێکی گرنگ دێتە پێشێ کە پێویستە وەڵام بدرێتەوە ئەویش ئەوەیە: لە پشت شێوەکانی مۆندریانەوە چ بیرۆکەیەك هەیە؟ کە نیگارکێشانی ئەبستراکتی هەوڵی گوزارشت کردنی بە مەبەست دەدات لە وێنە ڕێکخراوەکانیدا، کە خاوەن ڕەنگ و گۆشە وەستاوەکانە، خۆلادان و گێل کردنمان و دانپیانەنانمان بە هەموو دەوڵەمەندییەکی هەمەجۆر کە بە چاوی خۆمان دەیبینین لە ژیانماندا، یان بە پەرچەکردارێك دادەنرێت دژ بە مادیەتی سەردەم، یاخود بە دواداچونێکی ڕەخنەگرانەی ئەم مادیەتەیە، ئەم ڕەخنەیەش مانای ئەوەی مرۆڤ تەنها مادە نیە بەڵکو ڕۆحە پێش هەموو شتێك.

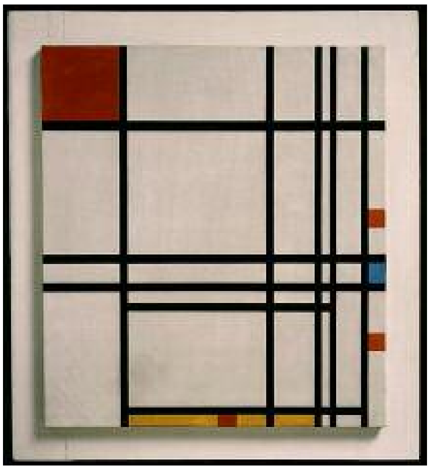

پیت مۆندریان، کۆمپۆزشن ژمارە هەشت، ١٩٣٩، ڕۆنی لەسەر کانڤاس، ٧٤ × ٦٧ سم.

ئەمبرتۆ بۆتشیۆنی، شەقامەکە لەنێو ماڵەکەدا ،ڕۆنی لەسەر کانڤاس، ١٠٠ — ١٠٦ سم.

ڕێبازی ئەم هونەرمەندە لە سێ بەشی نیگارکێشاندا دەبینین کە بۆ بابەتێکی دروست کردوە، لە وێنەی یەکەمدا هەموو گرنگی پێدانی لە دەرخستنی دیاردەی دەرەکیدا بەکارهێناوە، دواتر دەبینین کاریگەری ڕێبازی کیوبیزمی لە سەرە، شێوەکان و ڕەنگەکانی ڕێکخستوە بە شێوەیەك بڕوای وایە ئەوە بنەمایەکە کە دەبێت تابلۆ لەسەری بڕوات.

-بزاڤی فیوچەریزم (موستەقبەلیەت):

فیوچەریزم لە ئیتالیاوەو بە ماوەیەکی کەم بەر لە جەنگی جیهانی یەکەم دەستی پێکرد. لە سەرەتایدا سەرسام بوو بە ڕێبازی کیوبیزمی پاریسی. ئەم بزاڤە لە دووتوێیدا ئاماژەی تێکچوونێکی ڕۆحی و شۆڕشێك دژی شارستانییەتی سەدەی بیستەمی بڕست لێ بڕاو هەڵدەگرێت. فیوچەریزمەکان لە ژێر سەرکردایەتی مارتینتی شاعیردا (Martinetti) خواستی پابەندبوونیان بە هیچ ڕێسایەکەوە نەبوو. بە توند دژ بە هەموو ئاراستەیەکی ڕابوردوو هەڵگەڕانەوە، بە پێی ئەم ڕێڕەوە وێرانکەرە، پێویستە ڕێسای ئەفرێنراوی پیادەو پێودانگە مێژوییەکان و مۆزەکان و کتێبخانەکان و ئاسەوارەکان لەناوببرێن. ئەمانە سەراپا دەبێت لاببرێن و فیوچەریزمەکان جەختیان لە بەهای خێرایی و هێزو ئامێرەکان و جەنگ کردەوە، لەبەرئەوەی شارستانیەتی

نوێ لەمەدا بنیات نانی خۆی دەبینێتەوە. بەڵام لە لایەنی ئامانجی ئیستاتیکی فیوچەریزمەکانەوە ئاراستەیان تەعبیریانە بوو؛ وێنەی گەرم خۆشەویستی بۆ جوڵەو دینامیکیەت (دینامیکیەت لە وتە خۆشەویستەکان بوو لایان) وێنەیان کردوە بۆ نمونە بە کەسێکی جوڵاو، جوڵە جیاوازەکانیان گرتوە یەك لەدوایەك و خستویانەتە سەر یەکتر وەك چۆن لە بەدوایەکتر هاتنیدا دەردەکەوێت.

لەم ئاراستەیەدا ئەمبرتۆبۆتشیۆنی (Imberto Boccioni) ١٨٨٢-١٩١٦ فیوچەری توانی هەندێ کاری هونەری بەدی بێنێت کە هێزو توندی لە خۆ گرتبێ. بەڵام فیوچەریزم زۆر نەژیا چون لایەنە سەربازییەکەی وای لێکرد فاشیەکان بەلای خۆیاندا بیبەن، ڕێبازگەلێکی تر شوێنیان گرتەوە کە هەندێ پەیوەستی بە بیرۆکەی یەکەمییەوە مابۆوە.

-تشیریکۆ:

کارەکـانی "جیۆرجیـۆ دی تشـیریکۆ" (Giorgio de Chirico) لـە ئاڕاسـتە ئیتالییـــە دیارەکانــە. لـەم کارانــەدا کەسانێك دەبینین دیمەنێکی ئامێرییان یەکەی ئەندازەیی و چەندان بەش لە بیناو خانورەبـەرەو هـەندێك توخمـی دژ بەیەك کە یەك لە پاڵ ئەوی تردا دانراون وەك ئەوەی لـە خــەوندا بێـت، ئەمــەش بــە هــەڵچوونێکی قــورس و کاریگەرییـەك بـە گــران بەرگــەی بیگرێـت. ئــەم کارانــە هەندێ شت دەڵێـن کـە نیگاری مۆدێـرن جیادەکاتـەوە لـە بــێ هاوتــاییدا، لــە ڕووی مێژووییشــەوە خــاڵی پێکـــەوە گرێدانی بە یەك گەیشتنی هەردوو ڕێبازی فیوچەریزم و ســوریالیزمە. هەڵەیــە گــەر وەك کــارێکی ســوریالی لێـــی بدوێـــین، وەهـــاش دەرناکـــەوێت کـــە ئەندێشـــەکانی "تشیریکۆ" لـە عــەقڵی نــاوەوەی ســەوز بووبێــت، بــەڵام ڕاســتتر وایــە بڵێــین "تشـیریکۆ" هــەوڵی داوە ئەفســونی جیهانی دەوروبەری و نادیارییەکەی دەربخات.

جیۆرجیۆدی تشیریکۆ، ئاریادن، ١٩١٣، مەرەکەب و زەیت لەسەر کانڤاس، ١٣٥ × ١٨٠ سم.

جیمس ئانسۆر، هاتنە ژورەوەی مەسیح بۆ برۆسێلز، ١٨٨٩، ڕۆنی لەسەر کانڤاس، ٩٩ × ١٦٩ ئینج.

-سوریالیزم:

هەرچی سوریالیزمە شێوەیەکی دیاریکراوی وەرنەگرت تا ساڵی (١٩٣٠)، بەڵام خاوەن ڕەگ و ڕیشە بوو لە ڕێبازی دادا (Dadaism)کاندا ساڵی (١٩١٧) کە بەتاڵی جەنگ ڕەنگ کرابوو و گاڵتەی بە هەموو هەوڵێك جیدی و ئایدۆلۆژی دەهات، لە میانی ئەوانەشدا ئەو بیرۆکانەی دەرباری (هونەر) بوون، تەنها لە دابڕاندنی توانا لە بیرکردنەوەدا جیدی بوون لە پرۆسێسی گوزارشت کردن لە نیگارکێشانداو نووسین و هەتا لە ڕێکخستنی هەڕەمەکی لە توخم و دیاردە جۆراوجۆرەکاندا. جیهانی "تشیریکۆی" میتافیزیکی لانکەیەکی سوریالیزم بوو هەرچۆن بوە لانکەیەکیش بۆ کارەکانی هونەرمەندی بەلجیکی "جیمس ئانسور" (James Ensor) (١٨٦١-١٩٤٩) کە بە سروشتی خۆی لایەنگری بیری ئەندێشەیی گاڵتەجاڕی بوو، و توانی کاریگەری تەعبیرییەکان تێپەڕێنێت و بە ڕێگەیەکی تایبەت بە خۆی بەکاری بێنێ و سودی لێ وەرگرێت. وەك ئەو حاڵەتەی لە تابلۆی (مەسیح دێتە بروسێلز) و لەو دیمەنە ترسناکانەیدا کە پڕن لە بوکەڵەو هەیکەلی بزۆك و کەسایەتی گاڵتەجاڕی نەناسراو "ئانسۆر" بە پیر خەونێ بێزارکەری سوریالییەکانەوە چوو، ئەو زۆر جار بەهایەکی وێنەیی ڕاستەقینەی لە

کارەکـانیدا پیشـان دەدا، بـەڵام بـە ڕەنگـی ناسـكو نائاسایی، لێوان لێو بەڕێکەوتنێکی دەوڵەمـەندی جـوان. ئەمـە لـە ساتێکدا کاری سریالیەکان خۆیـان لـە ئـەدەب نزیکتر بوو وەك لـە نیگارکێشانێکی ڕاستەقینە. جیهانی ئەندێشەیان لەسەر بیرۆکەی نەست دامەزرابوو پابەند بە میتۆدەکانی "فرۆیدەوە". دەکرێت هاوشانی خەونـەکانی ئەوان بە بەرجەستەکراوی لە نیگارکێشاندا بـە گوزارشـت کردنەکانی "جیرۆم بوش" (Jerome Boch)ەوە ببینـین لـە کۆتاییەکانی سەدەی ناوەڕاستدا. لە یەکێ لە تـابلۆ لێوان لێوەکانیدا بـە تـرس کـە لـە شـێوەیەکی چۆڵەوانیدایـە، تـاوەری تیایـە کـە لەسـەر پێـی ژنانـە دەڕوات، و سـەری مـرۆڤ لـە قـەدی درەخـت ڕواوە و بونـەوەری ناسروشـتی دەموچاو کوێرەوە بوو چـەندان هەیکەل کـە لـە پـەیژەو شـەڕواڵ پێك هـاتوون، ئەمانـەن دانیشـتوانی تۆقێنـەری دیمەنەکـە. هونەرمـەند سـەراپا ئـەو وێنانـەی دوور نەخستۆتەوە لـە جیهانەکەی کـە ترسـناکن و پەیوەسـتن بـەو ورێنـەو گـرێ دەرونیانـەوە کـە لـە گـەڵیدان. نیگارکێشـانیش وەك لایـەنێکی سـوریالیەت هاوشـێوەی فیوچـەریزم ڕووی لـە باوەشـکردنی هـەموو ژیـانی مرۆڤایەتی و ئایدیۆلۆژییەکانی کرد، هـەرچۆن نووسـەری فەڕەنسی "ئەندریە بریتۆن" ڕوونـی کردۆتـەوە هـەوڵێك بـوە بـەرەو ڕزگـارکردنی مـرۆڤ لـە کۆیلەیـەتی، لـە ڕێـی ئازادکردنێکی ئاوەزییەوە، سوریالیەت لایەنێکی گوزارشتی

ئــەدەبی و شـــاعیری هەیـــە کــە ڕووی لــە نووســـینێکی ئۆتۆماتیکییـە نمونـەی چـالاکی عــەقڵی ناوەکییـە بـەبێ کۆنترۆڵ کردن. ڕێبازی سوریالیزم گرنگی بـە دۆزینـەوەی جۆرێـك لـە نــامۆیی دەدا لــە توخمــە سروشــتییەکانیداو ڕاکێشانی ســەرنج بـۆی. وەك وروژاندنــی ئاگـا دەربـاری ڕەگـەکانی درەختێکـی نـەزانراو، ئەمـەش شـتێکە شـایەنی نیگارکێشان و دەکرێت نوێنەرایەتی هونەر بکات.

ڕێبازی سوریالیزم لەلای هونەرمـەند "سلڤادۆر دالی" (Salvador Dali) (١٩٠٣) ئامادەیی ڕەسەنایەتییەکی دی بـە خۆوە، ئەو لە ئوستادی سنعەتە، توانی بە شـێوەیەکی بێ وێنــە دەریخـــات و کارەکـــانی هـــەڵگری خەونـــەکان و باوەڕەکانیەتی دەرباری جیهان، هونەرەکـەی ڕێچکەیـەکی ئەدەبیانـەی گرتبـوو زیـاتر وەك بینینکاری. دەشـێت بــە ژیانەوەیـەکی ڕۆمانتیکیـەت دابـنرێت کـە لــە شـێوەیەکی نوێی ترسناکدا خۆی شاردبێتەوە.

جیرۆم بوش، مەسیح خاچی هەڵگرتووە، ١٤٨٠-١٤٩٠، تەختە،
٥٧ × ٣٢ سم.

سلڤادۆر دالی، فەزای حەوا، ١٩٧٢، ڕۆن لەسەر کانڤاس،
٥٨،٧ × ٧٦، ٣ سم.

-شاگال:

هونەری "مارك شاگال" (Marc Chagall) خەسڵەتێکی جیاوازە، توخمێکی بینین کاری و جوانی پەیت لە خۆ دەگرێ. لەگەڵ ئەوەشدا نەست ڕۆڵی خۆی دەگێڕێت. ئەم جولەکە ڕوسییە هەستیارە لە پێش جەنگی جیهانی یەکەمەوە خەریکی گرنگی دان بوە بە جیهانی شارراوەی پشت هەست، کە لە نێوان هەردوو جەنگی جیهانیدا، تەوەری داهێنان بوە لەلای سوریالیزمەکان. شاگال ساڵی ١٩١٠ گەیشتە پاریس لە ساتێکدا هەردوو ڕێبازی کیوبیزم و فوفیزم لە چڵەپۆپەیاندا بوون، بەڵام ئەو وێنەیەکی غەمباری لەگەڵ خۆدا هەڵگرتبوو تا دووری لە وڵاتەکەی پێ بلاوێنێتەوە.

بە تایبەت شوێنی لە دایك بونەکەی ویتبسك (Witabsk) ئەو ناوچەیەی پڕی بوو لە بیناسازی جیاواز و ژیانە لادێییەکەی و هونەرە میللییە ڕازاوە بە ڕەنگەکانی، و پیاوە پیرەکانی بە ڕیشی درێژەوە و کەنیسە بچووکە خاوەن گومەزە بێزەنتییەکانی کە خاوەن مۆرکێکی حەلەزونی بوو. "شاگال" توانی هەموو ئەمانە لەگەڵ یەکتردا پێکەوە گرێ بدات و بە شێوەیەکی کارامە و بە ڕێگەیەك چیرۆکێکی ئەمینمان بۆ دەگێڕێتەوە. خاوەن شێوازێکی ساویلکانەیەو سیفەتێکی نالۆژیکیانەی

هەیـە وەك ئـەوەی لـە خەوندایـە یـاخود لـە چیرۆكــە خورافیەكاندا. جیهانی ئەو پڕە لە ئەندێشـە، لێوان لێوە بـە ئەگـەرەكان لـە جیـهانی منــاڵان دەچێـت كـە تیشـكی ڕۆحێكـی ڕاسـتگۆیانە دەداتــەوە. هەرچــەندە "شـــاگال" واقعیەتی بە ناواقعیەت تێكەڵ كرد، بـەڵام لـە كارەكـانیدا ئەندێشەی توندو وێرانكەری پیشان نـەداین یـاخود هێمـا سێكســییەكان و ئــەو ئەگــەرە تاكڕەوییانـــەی "دالی" و كەسانی تـر لـە سوریالییەكان پیاهــەڵیان دابـوو. ڕەنگـە كراوەكـانی و تــەرزە شـادمانەكەی كـە كاریگـەری هیـــچ كەســێكی تیـــا نـــەبوو، هــەندێ جـــار داهێنانـــەكانی بەختەوەرییـەكیان لەگـەڵ خـۆ هـەڵگرتبوو جۆرێـك لـە وڕێنەی سەر بە هونەرە میللییەكانی كردبوە ناوەڕۆك.

-بزاڤی مۆدێرنیتی لە ئینگلترە:

لەو شاتانەی جێی سەرسوڕمانە ئینگلترایەك کە لە سەرەتای سەدەی نۆزدەدا لە هەوڵی یارمەتی سەرهەڵدانی هونەری مۆردێرندا بوو، لە ڕێی هونەرمەندانی وەك "کۆنستابل" (Constable) و تێرنەر (Turner) و بۆننجتن (Bonington)"، بە دوور مایەوە لە گەشەی ئەم هونەرە لە ئەوروپا، ئینتباعیەت لە ئینگلترە لە ساڵی ١٨٩٠ دواتر مەسەلەیەکی جەدەلی بوو بیرورا لە سەری دەست نیشان کراو نەبوو، بەڵام ئەو ساڵانە لە مێژ بوو پاریس ئینتباعیەتی بەجێ هێشتبوو. لە ساڵی ١٩١٠شدا پیشانگەی ئینتباعیی کە لە لەندەن کرایەوە شتێك بوو سەرسوڕهێنەر. ئەم پێشەنگایە جوڵەی خستە نەوەیەکەوە کە لە ئەندێشەکانی "بیرن جۆنز" (Burne Jones)دا گەشەی کرد و بەرجەستە بوو، تا ئێستاش ئەو هونەرمەندێکی وەك "هویسلر" بە کەسایەتییەکی شۆڕشگێڕی هونەریی دادەنێت. ئەم پێشانگەیە ڕێی بۆ ئاڕۆژانێکی پێویست کردەوە لە سەرەتای سەدەدا نیگارکێشانی بریتانی شێوەیەکی نوێو هەرچی بە پێزتری بەخۆوە دی، هەروەها سودی لە پەیوەندییەکانی بە ئەوروپاوە وەرگرت.

مارك شاگال، پاریس لە پەنجەرەوە، ١٩١٣، ڕۆنی لەسەر کانڤاس، ٥٣ × ٥٥ ئینج.

ئۆگستس جۆن، جۆزیف ئی، ١٩٢١، ڕۆنی لەسەر کانڤاس، ١٢٤ × ١٠٢ سم.

لە ڕاستیدا لە ئینگلترە پێش ساڵی ١٩١٠ دوو هونەرمەندی خاوەن پێگە لە نێوان هونەرمەندە کلتییەکاندا دەرکەوتن، یەکەمیان "فرانك برانجون" (Frank Brangwyn)ە کە بە کارە نەخشاندنەکانی (زەخرەفی) لە سەراپای جیهاندا ناسرا. دووەمیشیان "ئۆگستس جۆن" (Augustus John)ە هونەرمەندێکی دیار و بە توانایەو پابەندی ڕێسا کلاسیکییەکانە، بەڵام وەك دەردەکەوێت لە ڕێی سروشتی خۆیەوە شتێکی خستۆتە سەر زیندویەتی ڕێبازی ئینتباعیەت و بەرفراوانییەکەی. "ولسن ستێر" (Wilson Stear)یش (١٨٦٠-١٩٤٢) بە یەکێك لە نوێنەرانی ڕێبازی ئینتباعیەت دادەنرێت کە خاوەن کاریگەری و گرنگی خۆیەتی لە دەرەوەی فەڕەنسا. دوای توێژینەوەکردنی لە پاریس و سەرسام بوونی بە کارەکانی "سیزان"، توانی بڕەو بە ڕێسا هونەرییە بریتانییەکان بدات کە هەرکام لە "کونستابل و جینزابرا" جێیان هێشتبوو، بەڵام بە شێوازی تایبەتی خۆی.

لەو هونەرمەندانەش کە کاریگەرییەکی گەورەیان لەسەر نیگارکێشە لاوەکان هەبوو هونەرمەند "ولتر سیکرت" (Walter Sickert) بوو (١٨٦٠-١٩٤٢) کە سارسامییەکی زۆری هەبوو بە "دێگا". بەبێ فرامۆش کردنی سود وەرگرتن لە ڕەخنەی دوا پێشکەوتنەکانی نیگارکێشانی فەڕەنسی. هەرچۆن توانی هونەرمەندانێکی زۆر هان بدات گوزارشت لە خودی خۆیان بکەن، بە شێوازێکی تایبەت بە خۆیان و

بـە لێپرسـراوی پێکـهاتنی کۆمـەڵی کـامیدن دادەنرێـت (Cameden Town Group) کـە بـەهای خـۆی هـەبوو لـە وەرگێڕانی بیروباوەڕەکانی "سیزان و گوگان و ڤان کوخ"، وەرگێڕانێکی ناوخۆییانـە. لـەو سـەردەمەوە قوتابخانـەی ئینگلیزی پێگەیشتوو لـە هـەموو ڕێچکەیـەکی نوێـدا تـا هونـەری ئـەم چل ساڵەی دوایـی ڕۆڵـی خـۆی دەبینێـت. بەڵام "ویندهام لویس (Wyndham Lewis) و نیڤنسن (C. R. W. Nevinson) بـە ماوەیـەکی کـورت پێـش جـەنگی جیهانی یەکـەم پێکـەوە بزاڤێکیـان بـەدی هێنـا، بـە نـاوی دینامیکیەتـــەوە (Vorticism) کــــە وەرگــــێڕانێکی ئینگلیزیانــەی کیوبــیزم و فیوچــەریزم بــوو. "مــاتیو سمیــث" (Mathew Smith) توانـــی وەك جێگرێکـــی "ماتیس" و بزاڤی فوڤیزم و نیگارکێشێك بەهرەمەند لـە ڕەنگدا خۆی بە خەڵکی بناسێنێت. بـەڵام هونـەری "پـۆل ناش" لێکدانێك بوو لە نێوان بیروبۆچوونەکانی کیوبیزم و تەعبیریـەتدا، بــە تــەرزێکی شـاعیرانە بــە شــاعیریەت و مۆرکێکی ئینگلیزیانەی خۆی، کاریگەری بە ڕەنگـە سـەرنج ڕاکێشەکان دەدات بەڵام بێهاوتایانە.

هونەرمـەندە بەریتانییـە هاوچەرخـەکان توانیویانــە ئیعترافێکی نێودەوڵەتی بۆ خۆیان بەدەست بهێنن، لەسەر ئەو بنەمایەی گیانی هونـەری سـەردەمیان وەرگێڕاوە لـە نێوانیــاندا "بــن نیکلســۆن" (Ben Nicko lsen)ە وەك هونەرمـەندێکی ئـەزموونی، توانـی چێـژو جوانکارییـەك

بداتــه ڕێکخســتنی هێــڵ و ڕەنــگ بــه هێندایــی ڕێچکــه واقعییـــەکان دەیگرێتـــەخۆ. "گراهـــام ســـــوزەرلاند" (Graham Sutherland)یش به سەرکەوتنی له دۆزینـەوەی بەرامبەریـەك بـۆ واقعیـەت لـه هەرێنایـەکی هێماگـەری توندو دیاریکراودا بەدەرکەوت، ئەو تابلۆیەی دەربارەی له خاچ دانی عیسایه له کەنیسەی سانت مـاتیوره لـه نـۆرث هامبتن (١٩٤٦)، بیرۆکەیـەکی ئـەو لـەخۆ دەگـرێ کـه بـه شێوه وێرانه خاوەن گۆشـەکانەو سـوچه تیژەکـانی دەمـان بزوێنێ.

فرانك برا نجۆن، ئیمپۆراتۆریەتی بریتانی، لەسەر تەختە، ١٩٢٥- ٣٠.

ولسن ستێر، کچێك لەسەر قەنەفە، ١٨٩١، رۆنی لەسەر کانڤاس، ٥٦ × ٦١ سم.

-سروشتی هونەری هاوچەرخ:

هونـەری ئـەم ســەردەمە وێنەیـەکی تێکـەڵ و دوورە دەستی لەخۆ گرتـوە، توێژینـەوە تیـایدا هـەر بەردەوامـە، بەناو خۆیدا هـەڵکوڕماوە. لەمـەدا وەك سروشـتی مرۆڤـی نوێیە کە زۆری لە نەهامەتی چەشتوە و چارەسەرێکی بە دەست نەکەوتوە بـۆ کێشـە زیندووەکانی. لـێرەدا دەکـرێ بپرسـین بـەرەو چ دوارۆژێـك ئاڕاسـتەی هونەرەکـەمان بکـەین؟ ئـەوەی ئاشـکرایە گەیشـتوینەتە قۆنـاغێکی سـەغڵەتی پەڕینـەوە. هـەندێ گلـەیی و گـازندەی ئـەوە دەکەن سـەردەمەکەمان تـەرزێکی نییـە، ئـەوەشمان ڕەت کردەوە هونەر ڕەق هەڵبێ و ڕابوەستێ. هەوڵێکی زۆرمان لـە بـواری ئـەزموون گـەراییدا دا، ئـەم تێکۆشـانەشمان پەیوەستە بە سروشتی مەدەنیەتی نوێوە، ئەمڕۆ کەسێك نییـە لـە لایـەکی تـرەوە وەك "ڕامـبرانت (Rembrandt) یـاخود تیتیـان (Titian" نیگـار بکێشـێ، بـەڵام لـەوەوپێش هـەرگیز هەسـتکردن بـەم شـێوە زینـدووەی ئێسـتای نەگواستراوەتەوە نێوکاری هونەری و بەرجەستە نەکراوە. لەگەڵ ئەوەشدا کە ئێمە هونەرمەندەکانمان ڕیزبەند کرد لـە کۆمەڵـەکاندا و لـە بزاڤـە هونەرییـە جیاجیاکـاندا وەسفمان کردن (وەك زۆرێك لە حیزبەکان)، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێت بوونی تاك گەرایی هەمەجۆرو بێهاوتای

لە ژمارە نەهاتوە. چ شارەزایی و بەڵەدبوونێکە ئەوەی هەستی پێدەکەین و لێوەی فێردەبین، لە هەر مۆزەیەك هونەری مۆدێرن لە خۆ بگرێ! تابلۆیەك کاراو ڕۆحانی، سەرباری لاکێشەییەکەی و زۆر لە خۆکردن تیایدا "مۆدیلیانی" ئیتالی دەی ئەفرێنێ، دەکرێت لە پاڵ تابلۆیەکی زەڤی "ڤان کوخی" هۆڵندیدا دابنرێت. تابلۆیەکی تر لە دوتوێیدا غەمی کرێکارانی ئەڵمانی بێ هیوا لە سەدەی بیستەمدا هەڵدەگرێ لە دەستکردی "ماکس بکمان" "Max Beckman"ە، دەشێت لە تەنیشت مریەمی توند هەڵچوو سەرنج ڕاکێشی دروستکراوی پەرەموچەکەی "جۆرج ڕوە" دابنرێت. دیمەنێکی سروشتی چاك پڕکراوە بە تواناو توخمە سەرەتاییەکان کە ئینتبـاعی بەلچیکی "پێرمك" (Permeke) بەرجەستەی کردوە، هاوشان دانراوە لەگەڵ دیمەنێکی سروشتی ئەرستۆکراتی بێهاوتا کە خۆشییەکی لاتینی لە ڕەنگەکان و سیماکاندا هەڵگرتوە، دەستکردی "دینویە دی سیجونزاکە" (Dunuyer de Sogonzac). ئەندێشەی هێڵێکی شاراوە "پۆل کلی" داینـاوە، دەکرێت لە پاڵ خەونێکی سوریالی "خوان میرۆ" وە ببینین. ئەندێشەیەکی توندوتیژی "پیکاسۆ" دەبینین لە سێبەری دیمەنێکی جیاواز لە شادی، لێوان لێو لە کەشێکی ڕابواردن و خۆشی، ناسکی و هەڵوەدایی لە بەرجەستە کراوی "رائول دوڤی"یە. ئەمانە گشت نمونەی هونەرن لەم سەردەمەدا.

لە کۆتایی ئەم سەدەیەدا هونەرمەندی فەڕەنسی دەتوانێت بانگەشە بکات و بڵێت: "ڕێبازەکان لە هونەردا نین بەڵکو تەنها هونەرمەند هەیە".

ولتر سیکرت، چێشتخانەی فەڕەنسی، ١٩١٠، ڕۆنی لەسەر کانڤاس،
٩٧ × ٤٢ شم.

ویندهام لویس، چواردەوری بەرشلۆنە، ١٩٣٤.

-کۆتایی:

لەگەڵ ئەوەشدا دەزویەك لە ئارامی و نیشتەجێی لەو ڕێبازانـەدا هەیـە کـە هونـەری مۆدێرنـیزم پیـا گـوزەری کـردوە. ئـەوە تەنـها پێچەوانەکردنـەوەی میزاجـە جیاوازەکانی سەردەمەکەمان نییە، بەڵکو پەیوەندیشی بە بیناسازی نوێ و هونەرەکانی هەرێنا (فنـون التصمیـم) و گشـت ئاراسـتەکانی ڕەنگـی داوتـەوە لـە شـیعری نـوێو مۆسیقای هاوچەرخدا دووبارە بۆتەوە. بە هیچ ولاتێکەوە دەستنیشـان نـەکراوە، بـەڵکو هۆکارێك بـوە بـۆ گوزارشـت کردن لە هەموو جیهانێکی ئازاددا. نـەوەکانمان دەتوانـن ئەم هونەرە جیهانییە پابەندی جۆرێك لە دڵنیایی بکەن، هەرچۆن ئێمە هونەری غوتی یاخود هونەری ڕێنیسانس بە جۆرێك لە ڕوونی مێژوییەوە دەبەستینەوە.

تـا چ ڕادەیـەك نـەوەی داهاتوو دەتوانـن لـە دووتوێـی ئەم هونەرەدا کارهایەکی نەمر بدۆزنەوە، خـاوەن بـەهای هەمیشەیی کە بەو کـارە نەمرانـەی لـە ڕابـردودا بەرهـەم هێنراون بەراورد بکرێت؟ ناتوانین پێشبینی ئەوە بکەین! ناشـتوانین پێشـبینی ئـەو ئاڕاسـتەو ڕێـڕەوە بکـەین کـە پەرەسەندی هونەریی ئەمڕۆ بەرەو ڕویمان دەبـات. بـەڵام ئاڕاسـتەی هونـەری هاوچـەرخ هێشـتا هـەر درامـاتیکی و سـەرنج ڕاکێـش و سەرکێشـە، لەمەشـدا دەق لـە خـودی سەدەی بیستەم دەچێت.

نیڤنسن، پشیلەیەك، ١٩٢١، ئەكواتنت و ئیچینگ، ٤٠ × ٢٥ سم.

ماڤیوسمڤ، کچێك لە بلوزێکی گونجاودا، ١٩٤١، ڕۆنی، ٩٣ × ٦٠ سم.

پەراوێز:

١-ئـەم ناولێنانـە دەگەڕێتـەوە بـۆ ئـەو هـاوارەی ڕەخنــەگر لویــس ڤۆکســیل کــە وتــی: دۆنــاتێللۆ لــە نێــوان دڕندەکــاندا (دۆناتیللو بین الوحوش). وەختـێ چـاوی کـەوت بـە پەیکـەری منــاڵێك (کــە پەیکەرســاز مــارك لەســەر شــێوازی دۆنـــاتێللۆ دروسـتی کردبـوو) بـە ڕێکـەوت کـەوتبوە نێوەنـدی کارەکـانی پیشانگەی یەکەمی ماتیس و هاوڕێکانی ساڵی ١٩٠٣ لـە ساڵۆنی پایزەی پاریسی. (وەرگێڕ).

٢- لێرەدا بیروڕای دیجینەر جیاوازە لەگەڵ هربرت رید چۆن هربرت رید وەختێ دەربارەی ڕۆڵی ئیکلاکتیزم دەدوێ لە میانی مۆدێرنـیزم دا و سـەرچاوەکانی بـۆ دەستنیشـان دەکـات هیــچ گرنگییــەك بــە هونــەری فیرعەونیومســیۆپۆتامیا نــادات. (وەرگێڕ).

٣- لەلای خۆمان لە هـەندێ نوسـیندا کیوبـیزم بـە شـەش پـاڵو خـوازی یـاخود شـەش پاڵوگـەرایی لــە شــەش پــاڵوەوە نــاوزەد کــراوە، لــە عەرەبیشـدا تەکعیبیــەت لــە وشــەی (مکعــب)ەوە وەرگیراوە. (وەرگێڕ).

سـەرچاوەی بنــەڕەتی کــە ئــەم نووســینە سودمەند بوە لێی:

Degener, H. S., The Teach Yourself History of painting, The XX th G. Vol. X, London: English Universities Press., Ltd. 1955.

پۆڵ ناش، بازنەیەکی لیسۆگرافی تاك چاپ- ١٩٣٨.

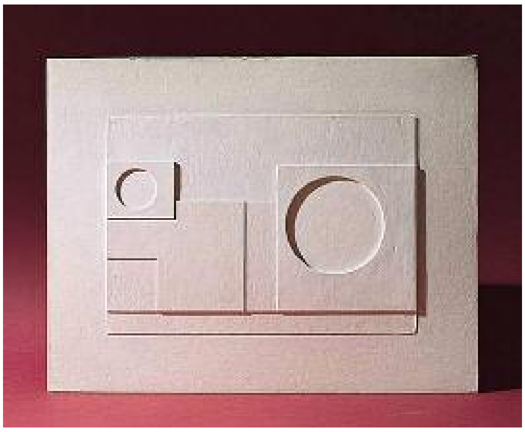

بن نیکلسۆن، دیکۆری سیمفۆنیای حەوتی بالید (جوڵەی چوارەم)، ١٩٣٩،
ڕۆنی لەسەر کانڤاس، ٣٨ × ٤٩ سم.

گراهام سوزەرلاند، هەواکێشی کارگەیەك و ڕۆژهەلات، ١٩٢١، بۆیەی ئاوی، ٦٧ × ٤٧ سم.

ئێریك هیکل، منالێکی وەستاو، ١٩١٠، کۆلینی تەختە، ٣٧ × ٢٧ سم.